

דבר העורך

אני ראיתי

סבא שלי סיפר לי, שאבא שלו נכח בהכרזה על לימוד הדף היומי.

הנכד שלי לספר לנכד שלו, שסבא שלו היה בסיום הש"ס תשס"ה, של מאורות הדף היומי בגני התערוכה.

כה אספר לנכדי.

אני ראיתי במקום אחד חמשת אלפים חתנים!

אני ראיתי באולם אחד, המוני אנשים מאושרים כפי שלא היו מימיהם!

אני ראיתי אלפי איש מחייכים וזוכים בו זמנית!

אני ראיתי את העיניים הדומעות!

אני ראיתי את הראשים המתנדנדים בדבקות!

אני ראיתי את הריקודים הסוחפים!

אני ראיתי יהודים מתרוממים טפחיים מעל הקרקע!

אני ראיתי את האיש בעל תווי פנים הנוקשים - שלפני שעה פסע עקב בצד אגודל אל מקומו-טופח בעוצמה על כתפו של יהודי שממיו לא ראה, מחבק אותו בחדווה ונסחף איתו לסחרחרות המעגלים.

אני ראיתי את רב המלצרים קפוא על מקומו, למראה האיש ההדור שהידס כזאטוט.

אני ראיתי יהודי מוכה ומויסר, שזה חודשים לא העלה חיוך על פניו - שוחק בפה מלא ושיניו בוהקות, מוחא כפיים ומנענע את ראשו בחדווה מצד לצד.

אני ראיתי את שכבות הקרח מפשירות ונקוות אל קרקע האולם.

שעת הסיום היא עת רצון מלפני אבינו שבשמים, הודיע הכרז הכרז בדרמטיות, וזו היא השעה לבקשות ולתחינות.

צליל רך הזדחל באצילות על פני האולם.

"תהא השעה הזאת, שעת רחמים ועת רצון מלפניך". הלחן המוכר, האוזניים חדשות. חלקן. למי אין על מה להתפלל?

ישבו אלפי יהודים, הרכינו את ראשם במחשבה, התכנסו בתוך עצמם, שילבו יד ביד, וזיזומו את הלחן עם התזמורת. המחשבות החלו מרצדות. השעה גדולה, הרגע עצום. איש איש ממלמל את בקשותיו. כל הכלבות פעמו יחד. רבון העולמים, הבט משמים וראה...

הדרן עלך כל הש"ס.

הדרן.

שמעתם פעם קדיש?
אני ראיתי קדיש.

"י - י - ג - ג - ל - ל"

אני ראיתי אלפי יהודים עוצמים את עיניהם ומגדלים את שמו של הקדוש ברוך הוא.

"ו-י-ת-ק-ד-ש ש-מ-ג-ה"

ברכת אהבה רבה כברכת התורה

בגמרתנו מבואר, כי מי שלא בירך ברכת התורה, יוצא ידי חובת ברכה זו בברכת אהבה רבה הנאמרת בתפילת שחרית לפני קריאת שמע. בעלי התוספות (ד"ה "שכבר נפטר") מביאים את דברי הירושלמי: "והוא ששנה על אתר", היינו: ניתן לצאת ידי חובת ברכת התורה בברכת אהבה רבה, אך ורק אם מיד לאחר מכן המתפלל לומד תורה.

קריאת שמע כלימוד תורה: השאלה המתבקשת היא, כי בכל מקרה המתפלל לומד תורה מיד לאחר ברכת אהבה רבה, שהרי ברכה זו סמוכה לקריאת שמע, שהיא פסוקים מן התורה. לשם מה, אם כן, נזקק הירושלמי להורות על דבר המתבצע ממילא. שאלה זו מעלה ה"בית יוסף" (אור"ח סי' מ"ז) והוא עונה שתי תשובות שונות, שההבדל ביניהן מניב השלכה הלכתית מעשית ביותר.

תחילה הוא מתרץ, כי הירושלמי מתייחס לאדם שכבר קרא קריאת שמע, ועתה הוא מברך את ברכותיה, שמאחר שאינו זקוק לקרוא קריאת שמע בשנית, ילמד מיד כדי לסמוך את ברכת אהבה רבה, שבה יצא ידי חובת ברכת התורה, ללימוד תורה. בתירוץ הנוסף, הוא מערער על הנחתו הקודמת, כי ניתן לצאת ידי לימוד תורה על ידי קריאת שמע, "דקריאת שמע ותפילה לא חשיבי לימוד לעניין זה, דדברי תחנונים ותפילה לחוד, ודברי תורה לחוד, וקריאת שמע כדברי תפילות הוא"; היינו: קריאת שמע נחשבת כתפילה ואין להתייחס אליה כאל לימוד תורה לאחר ברכת התורה.

מאחר שה"בית יוסף" נותר בספק אם ניתן לצאת ידי לימוד תורה בקריאת שמע, בבואו לפסוק הלכה זו ב"שולחן ערוך" (אור"ח סי' מ"ז סעי' ח') הוא כותב: "ויש להסתפק אי סגי בקורא קריאת שמע סמוך לה מיד בלי הפסק".

ה"משנה ברורה" (סי' מ"ז) מביא, כי הגאון מוילנא ולפניו האליה רבא עסקו בשאלה זו, אך הם לא הסתפקו בה אלא קבעו בוודאות, כי קריאת שמע אינה כלימוד תורה, וממילא, לא ניתן להחשיב את ברכת אהבה רבה כברכת התורה, שהרי הוא אינו לומד לאחר הברכה, כנדרש. ברם, האחרונים מציבים קושיה חמורה על שיטה זו, מן הגמרא (מנחות צ"ב) בה נאמר: "אפילו לא שנה אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית, קיים מצות לא ימוש ספר התורה הזה מפידך" - מוכח, כי מקיימים גם מקיימים מצוות תלמוד תורה על ידי קריאת שמע (יטבן העוזרי).

ה"מגן גיבורים" (אור"ח שם) מבאר, כי יש לחלק בין מקרה שבו המתפלל אינו מתכוון לצאת ידי חובת לימוד תורה על ידי אמירת קריאת שמע, לבין מתפלל המכוון לצאת ידי חובה. לכל הדעות, המכוון לצאת ידי חובה, יצא, והמחלוקת אינה אלא על מקרה שבו המתפלל אינו מכוון בדעתו מאומה.

קריאת מגילה ומצוות תלמוד תורה אינן מתקיימות כאחת: אולם, פוסקים אחרים

לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל יצחק הלוי גרוס ז"ל**

ב"ר שלום ז"ל

נלב"ע ה' אדר תשס"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל זיינביל פרושינובסקי ז"ל**

ב"ר דוד ז"ל נלב"ע ח' אדר תשמ"ב

וזוגתו מרת **חיה ציפורה** ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י משפח פרי - ניו גירסי ומשפ' רשף - גבעתיים

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרון וינברג ז"ל**

ב"ר גרשון ז"ל

נלב"ע ז' אדר ב' תשל"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידיו

הר"ר **מנחם וינברג** ומשפ' בני ברק

מבארים, כי לדעת האליה רבא והגר"א, לעולם לא ניתן לצאת ידי מצוות לימוד תורה על ידי קריאת שמע בעת התפילה, זאת, משום שאין אפשרות לקיים שתי מצוות במעשה אחד, ואף ראייה מרתקת הביאו לדבר. בגמרא (מגילה גא) נאמר, שמבטלים מצוות תלמוד תורה עבור מצוות קריאת המגילה. לכאורה, וכי הקורא במגילה אינו מקיים מצוות תלמוד תורה? מדוע הגמרא אומרת שהקורא במגילה מבטל את עצמו מלימוד תורה. הא ראייה, כי לא ניתן לצאת ידי חובת שתי מצוות על ידי מעשה אחד (ספר החיים להגר"ש קלוגר, עיי' "פירות תאנה" מנחות צט/ב).

אם כנים הדברים, שומה עלינו לברר, מדוע הקורא קריאת שמע מקיים את הפסוק "לא ימוש ספר התורה הזה מפידך". הגר"י פרלא זצ"ל (נביאורו לרס"ג עשין י"ד, ועיי' שו"ת "בית יצחק" או"ח סי' י"ב) פותר את השאלה בדרך מקורית. אכן, האומר קריאת שמע בתפילה, אינו יוצא ידי חובת מצוות לימוד תורה. בגמרא לא נאמר, אלא שקיים את הפסוק "לא ימוש ספר התורה הזה מפידך", שהרי לא ניתן להתכחש לכך שבקריאתו את פסוקי קריאת שמע, דברי התורה לא משו מפיו...

יש לציין, כי התשובה הרווחת באחרונים (עיי' ספר "חיי משה" על שו"ע או"ח שם) היא, שאף על פי שהקורא קריאת שמע מקיים מצוות תלמוד תורה, אך ברכת אהבה רבה נתקנה כברכת קריאת שמע ולא כברכת התורה. לפיכך, רק העושה פעולה המוכיחה כי הוא מתכוון לצאת ידי ברכת התורה על ידי ברכת אהבה רבה, יוצא ידי חובת ברכת התורה [וכן משמעות לשון בעלי התוספות בסוגייתנו].

עם סיומו של מאמר זה, נציין השלכה הלכתית נוספת לספיקו של ה"בית יוסף", אם קריאת שמע נחשבת כלימוד תורה. אדם שאיחר לקום משנתו, ומחמת קוצר הזמן, עליו לקרוא קריאת שמע לפני התפילה, טרם יחלוף עתה; היברך ברכת התורה לפני קריאת שמע? ובכן, אם קריאת שמע נחשבת לימוד תורה, עליו לעשות כן, אך אם קריאת שמע נחשבת כתפילה, הרי הוא רשאי להזדרז ולקרוא מיד את קריאת שמע (שו"ת "בצל החכמה" ח"א סי' א').

דף יב/ב אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה

הגדה של פסח והמשנה

משנה: "מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא, שנאמר, למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך הימים, כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים, ימי חייך העולם הזה, כל ימי חייך להביא לימות המשיח".

משנתנו מוכרת ביותר ושגורה בפי כל, שכן, היא משולבת בנוסח ההגדה של ליל הסדר, לאחר המעשה המפורסם על רבי אליעזר, רבי יהושע, רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, "שהיו מסובים בבני ברק וסיפרו ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם, רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית".

רבים ממפרשי ההגדה תמהים, כי משנתנו עוסקת במצוות זכירת יציאת מצרים שבכל יום, המתקיימת על ידי אמירת קריאת שמע ערבית ושחרית, ואילו מצוות זכירת יציאת מצרים בליל הסדר, שונה לחלוטין, בעלת מקורות אחרים וגדרים משלה. מה טעם ראו מסדרי ההגדה להזכיר בליל הסדר את דברי רבי אלעזר בן עזריה הנסובים על מצוות זכירת יציאת מצרים שבכל יום.

התשובה על כך עשויה להיות מפתיעה. ההגדה, שעיקר נוסחה קדום ביותר (עיי' שו"ע הרב או"ח סי' תע"ג סעי' מ"ג), היא המקור היחיד למעשה עם ארבעת התנאים שהתיישבו בבני ברק. בנוסחאות הגדה עתיקות, כדוגמת זו של הרמב"ם, נוספה מילה אחת המיישבת את התמיהה: "אמר להם רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן וכו'". כלומר, דרשתו של רבי אלעזר בן עזריה היא המשך ישיר למעשה בארבעת התנאים המובא לפני כן, ומסדרי ההגדה ביקשו לאלפנו משיחותיהם של חכמינו בליל הסדר, שדרשה זו אמר רבי אלעזר בן עזריה לפנייהם ("הגדה של פסח" - עיוני ההגדה, עמ' צ"ג, בשם הגרי"ז זצ"ל).

כאשר רבי הקדוש, סידר את הבריייתות על מכונן, הוא נטל את דבריו של רבי אלעזר בן עזריה לעניין זכירת יציאת מצרים בכל לילה מימות השנה וסדרן בפרקנו, תוך השמטת המילה "להם" שאינה דרושה לענייננו ("עיוני ההגדה", שם). [ראוי לציין, כי במשניות שבתלמוד ירושלמי נאמר "מזכירין יציאת מצרים בלילות אמר להן רבא"ע", ללא ציון המעשה בבני ברק].

קיום מצוות ליל הסדר בעיסוק במצוות זכירת יציאת מצרים: לא התחקות אחר מקורות בלבד יש כאן, אלא גם חידוש הלכתי מעניין. לדעת חלק מן האחרונים, מצוות סיפור יציאת מצרים בליל הסדר, מתקיימת גם על ידי עיסוק בהלכות הפסח,

ר-ב-א."

"י-ת-ב-ר-ך ו-י-ש-ת-ב-ח ו-י-ת-פ-א-ר."

באותו רגע, בעיצומו של הקדש נורא ההוד אשר נאמר על ידי ראש בית המדרש "מאורות הדף היומי", הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א, ידע ידעו כל הנוכחים, כי מה שהיה שוב לא יהיה. **איש** לא ייצא מן המקום כפי שהוא נכנס אליו.

הכל היה ספונטני.

הקדיש הנאמר עם סיום הש"ס הסתיים, ועניי הכל דמנו. בלי בושה. מי מסוגל לעמוד קפוא כאשר נשמעת ההתניה "ב-ח-י-י-כ-ו-ן ו-ב-י-ו-מ-כ-ו-ן ו-ב-ח-י-י-ד-כ-ל-ב-י-ת-י-ש-ר-א-ל", המתנגנת בבקשה, תחינה, תפילה וערגה.

מטפחות משי נשלפו ממקטרונים מוגהצים למשעי, ממחטות עם קפלים ניגוב עיניים ישישות, אצבעות מגוששות עקבו אחר נתיב הדמעות מן העין הישר אל הלב.

צליל חד, גבוה, קצר, חתך את האוויר ---

הלמות תוף בודדת דלקה אחריה ובלעתה ---

האות ניתן.

--- **אי**, **אי**, אשרי מי שגדול בתורה ועמלו בתורה".

כסאות הוסטו, ידיים נפרשו לרווחה, חיך אחד ענק התפשט על פני כל האולם. ללא עכבות, בלי מעצורים, ימינה, שמאלה, למעלה, למטה, רגליים לכל הכיוונים, ידיים נשלחות לכל עבר, הראש - אהבת תורה ויראת שמים.

אלה היו הריקודים המאושרים ביותר שחוו רוב המשתתפים.

הנה, רוקד רב מגיד שיעור עם גבאי בית הכנסת, שאי פעם, לפני... חודשיים, הביע מורת רוח מהקמת שיעור בבית הכנסת, "זה עלול להפריע לסדר היום". הוא הגיע לאירוע כמחווה לחיבריו משתתפי השיעור. כעת הוא מחובק איתו ביחד. "כבוד הרב, זה מיוחד, זה... אינני יודע איך אומרים את זה, אבל אני רוצה לעשות את זה, ללמוד תורה. שרק יעזו משהוא לנסות להפריע לשיעור!" והוא המשיך לרקוד בעוז ובמרץ, אסף סביבו את משתתפי השיעור, ו...

בצל האולם, יהודי מרוגע עד לשד עצמותיו, לופת שני מלצרים המומים, מסיר את המגשים מידיהם, מניח יד על כל כתף וסוחף אותם אל תוך המעגלים. "רב המלצרים יראה אותנו", הם לוחשים ברטט. "גם הוא רוקד" הוא עונה להם... **איך** אפשר אחרת.

היהודי הוא יהלום. יהלום המוקף בגרגרי אבק, בגושי עפר, בחלוקי אבנים, בסלעים או בהר עצום. נותר יהלום.

צריך רק להראות לו פעם אחת שהוא באמת יהלום, לקלף פינה אחת.

מאורות הדף היומי.

ליל הסיום, השעה שלש לפנות בוקר. העולם עטוף בדממה. מליני חלומות מרחפים בחלל, ואנשי "מאורות" אינם חולמים לישון. מכשיר הפסק מתריע כי היום עומד לשגר מילים אל העולם הזה.

ידידי הרה"ג ר' אהרן בייפוס שליט"א, חבר המערכת, חזר באישון לילה לביתו שברכסים, בעיניים טרוטות הוא אחז בעט האומן השוכנת בכיסו דרך קבע והעלה על הכתב את הרהורי לבו. **טלו** את המנשר ובו התמונות מן הסיום, והשלימו עם החרוז את שלא עלה בידי לתאר.

.....
המעניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואז נפרסם זאת בע"ה בפורום זה.
כתובתנו: תד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
בברכת התורה העורך

לשונות התלמוד

הגמרא היא סוג של משחק מילים, משחק מילים בלתי מודע, או כפי שרואים, הרי לכאורה, אינה "לא כ... ולא כ...", היינו: היא אינה תואמת לשתי

שיטות אחרות.

המילה "מני" מורכבת משתי תיבות 'מאן היא'. **לעצם** העניין, לכאורה, מדוע הגמרא אינה מניחה כי אכן מדובר בשיטה שלישית, אלא היא תמחה על כך שמשתנת אינה הולמת עם שתי שיטות מוכרות.

יש הסבורים, כי הגמרא אינה נוטה להניח כן, מפני שאם אכן משנתנו היא דעה שלישית, מדוע שיטה זו אינה מוזכרת עם שתי השיטות הנוספות.

אחרים מבארים, כי כאשר הגמרא נוקטת בלשון 'מתניתין מני', היא עדיין לא קבעה כי מחלוקת ברורה לפנינו, אך בטרם בואה לברר את השיטות ולהעמידן על מקומן, היא פותחת את הנושא בשאלת בירור, 'מתניתין מני' – האם ניתן ליישב את השיטה המובאת במשנה, עם אחת השיטות האחרות (עיי' "היכלות עולם" שער ב' פ"ב סי' י"ט, ת"ח ש"ג פ"ד כלל ע"א). מתוך ספר כללים וביאורים בלשונות השי"ס.

פנינים

יפה ביותר, לזכירת דפי הגמרא לפי הנשאים המופיעים בהם. הנה סימני דפי השבוע:

י"ג - כמניין "אחד"
י"ד - באדר. מגילה, יוצא דרך יתפלל
ט"ו - טבילה ורחיצה
ט"ז - טבי זכה
י"ז - יש זכות [לנשים בתורה]
י"ח - בן איש חי
י"ט - יראה טהרה (ע"א), יש טפח (ע"ב)

דף יג/א לאמת ויצ"ב

ויציב' - למה בארמית?

בסידור מגיד צדק לרבי פחם מפלצק, תלמיד הגר"א, אנו מוצאים פירוש נפלא, ששובח על ידי הגר"א, אודות שש עשרה הלשונות "אמת ויצ"ב... טוב ויפה". לפי פירושו, כל ביטוי נסוב על פסוק אחר מפרשיות "שמע" ו"והיה אם שמעו". המתפלל אומר כאן, כי **אמת** הוא האמור בפסוק "שמע ישראל", ו**יצ"ב** האמור ב"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", ו**נכון** האמור בפסוק "ואתבת את ה' אלוהיך...". וכן הלאה.

האישור שכנגד "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" הוא ויצ"ב, כאמור. מדוע? משום ש"ברוך שם..." נאמר בלחש כדי שלא יתקנאו בנו המלאכים. לכן גם האישור עליו אף שהוא נאמר בקול, אינו נאמר אלא בארמית, שכן "ויציב" היא מילה ארמית (דניאל ב/מה) - לבל יבינו המלאכים שאינם בקיאים בשפה זו.

דף יג/א שמע בכל לשון שאתה שומע. מגילה דף יז/ב

בכל תשמע - ה' אחד!

בכל השמועות שתקלוט אזנך - תשמע "ה' אלוהינו ה' אחד!", בכל תראה את גדולתו ואחדותו. שמע, הרגש, את יחוד ה' - בכל לשון שאתה שומע... ("שפת אמת").

דף יג/ב ודברת בס. טוב לשומא יט/ב

ב"ס

מסופר על רבי יוסף שמואל, בעל מסורת השי"ס, שלמד את השי"ס 42 פעמים. בכך, כתב החיד"א, הוא קיים בעצמו דברת ב"ס...

דף יג/ב כל המאריך באחד. טוב לשבת מא הדן דין אמת לאמיתו

השאר את הקב"ה ללא שותף...
בלבוב היה דין אחד שרינו עליו שהוא לוקח שוחד. פעם היה התפלל בבית מדרשו של בעל ה"שעשועות יעקב". כשנזכר ה"שעשועות יעקב" שהלה מאריך הרבה ב"אחד", ענה ואמר: "יאה לו להאריך ב"אחד", שכן אמרו חז"ל (שבת י"א), שדין הדן דין אמת לאמיתו נעשה **שותף** להקב"ה במעשה בראשית, ואילו הלה, הנוטל שוחד, מוותר את הקב"ה יחיד..."

דף יג/ב כיון דאמליכתי למעלה ולמטה ולארבע

רוחות השמים. טוב לסוף ר"ה - מלכות

להמליך את הקב"ה - עד היכן?

אומרים בשם רבי ישראל מסלנט זצ"ל: **עיתים** ומרוב דביקות האדם בקריאת שמע בהמליכו את בוראו למעלה ולמטה ולארבע הרוחות, שוכח הוא את העיקר והקשה מכל, שאולי אף נח לו לברוח הימנו - להמליכו על

לאו דווקא באמצעות סיפור מעשה יציאת מצרים. לאור האמור, ניתן לקיים את מצוות זכירת יציאת מצרים בליל הסדר, גם על ידי עיסוק במצוות זכירת יציאת מצרים של כל השנה, שהרי התנאים היו "מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה", ובסיפורם זה, נכללו דבריו של רבי אלעזר בן עזריה ("הגדה של פסח" - מבית לוי עמ' קט"ז, קי"ז, וע"ע בספר "עמק ברכה" עמ' ע"ו).

דף יג/ב כל המאריך באחד

כל המאריך ב'אחד' - איך אפשר להאריך?

"כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו". סגולה מופלאה זו אומר סומכוס, שכל המאריך באמירת המילה "אחד" החותמת את הפסוק "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", זוכה לאריכות ימים.

בעקבות כך ה"שולחן ערוך" פוסק (או"ח סי' ס"א סעי' ו'): "צריך להאריך בחי"ת של אחד, כדי שימליך הקב"ה בשמים ובארץ, שלזה רומז החטוטרת שבאמצע גג החי"ת. ויארך בדלי"ת של אחד שיעור שיחשוב שהקב"ה יחיד בעולמו ומושל בדי רוחות העולם, ולא יארך יותר מכשיעור זה. ויש נוהגים להטות הראש כפי המחשבה: מעלה ומטה ולד' רוחות".

שיעור ההארכה ב'אחד': על שיעור ההארכה באמירת המילה "אחד" העיד בעל ה"מגדל עוז" (עיי' "מגן אברהם" ס"ק ה' ועיי' במשנ"ב ס"ק י"ח): "קבלתי מרבתי איש מפי איש הגאונים כי האל"ף כמעט חוטפין בה... ומאריכין בח' שליש ובד' שני שלשים". כלומר, בהגיית האות "אלף" של המילה 'אחד' יש למהר, לאחר מכן יש להאריך יותר בהגיית האות "חית", ואת האות "דלת" יש להגות במשך זמן כפול מזמן הגיית האות "חית". מה טעם? - "והנסתר סוד מופלג", סותם ה"מגדל עוז".

על דברי ה"שולחן ערוך" הקובע, "ולא יארך יותר מכשיעור זה", מעיר ה"פרי חדש" (אות ו'), כי בגמרא נאמר שאין צורך להאריך יתר על שיעור זה, אך לא נאמר כי הדבר אסור. הוא אף מוכיח את דבריו מקריאת שמע ישראל המפורסמת ביותר, של התנא רבי עקיבא אשר בשעה שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, קרא שמע ישראל והאריך באחד עד שיצאה נשמתו (להלן סא/ב).

השאלה המתבקשת היא, כיצד בכלל ניתן להאריך באמירת המילה "אחד". המנסה לעשות כן יגלה, כי האות "דלת" תגווע על קצה לשונו מיד עם התחלת הגייתה. האות "דלת" נמנית על קבוצת האותיות שכדי להגותן האוויר נחסם בחלל הפה, ואין אפשרות להאריך בהגייתן, כגון, האות "בית" "פה" "תו" ועוד.

להאריך בכוונת הלב: בעל ה"שולחן ערוך הרב" (שם סעי' ז'), כי אין הכוונה שיש להאריך בהגיית האות "דלת" שהיא אות חטופה, נטולת ניקוד וממוקמת בסוף המילה, אלא דברי סומכוס מתייחסים לכוונת הלב, ש"יארך במחשבתו להמליכו בדי רוחות בקריאת הד' ואחריה בטרם שיתחיל ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

הרב רצאבי שליט"א, מרבני עדת תימן, מוצא בשאלה זו עדות נאמנה לאמיתות צורת ההגייה התימנית. הכל יודעים, כי האותיות ב' ג' ד' כ' פ' ת', משמשות הן כאותיות דגושות כגון, ב', והן כאותיות רפויות - ב. בשפת דיבורנו אנו מסוגלים להבדיל בין ב' לב', בין פ' לכ', בין ג' לבין ג' ת'. לכן, ברם, איננו מסוגלים להבדיל בין הגיית ג' לג' ובין הגיית ד' לד'. אצל עדת תימן, השתמרו להפליא ההבחנות שבין אותיות "גימל" ו"דלת" הדגושות לאלו הרפות. את האות "דלת" הדגושה,

התימנים מבטאים בצורה זהה לצורת ההגייה של צירוף האותיות TH. מי אשר צירוף אותיות אלו אינו אומר לו מאומה - יניח את לשונו בין שיניו, ויאמר את האות "דלת" ברפיון, בדומה לאות ז'. באמירת האות "דלת" באופן הזה, ניתן להאריך עד בלי די, כמעט (ספר אם למקרא).

אכן, במספר מקומות בתנ"ך האות ד' והאות ז' מוחלפות זו בזו: "קיפוז" תחת "קיפוד" (ישעיה לד/טו, עיי' ברש"י וברד"ק שם), גם בלשון התלמוד "זהב" הוא "דהב", "זכר" הוא "זכר", "מזבח" הוא "מדבח". במדרש תנחומא (וישלח ה') האדם המסובב בחוצות מוגדר "פדרן". מפרשים רבים נלאו לעמוד על פשרה של המילה, ויש שפירשו כי הכוונה ל"פזרן", שמפזר רגליו בשווקים וברחובות.

מאידך, יש המעירים, כי לפי צורת הגייה זו, האות "דלת" הדגושה כה דומה לצורת הגיית האות ז', עד שמתעוררת השאלה מדוע היא מוגדרת כד' ולא כז' דגושה, שהרי שתייהן מוצאן מהשיניים.

דברי שירך דבורה: נחתום בראיה מרתקת שהביא הגר"ש דבליצקי שליט"א. בספר השירה העברית בספרד ובפרובנס (ספר ראשון ח"א שיר 82), נדפס שיר על הדבורה מאת רבי שלמה אבן גבירול. אחד הבתים נושא בקרבו את התגלית הבאה: "דברי שירך דבורה, אשר קריאת שמע מפיק יקרא מיחד ומארכת באחד, ומתזת בזכר רם ונורא". כלומר, זמזום הדבורה דומה לזמזום האות "דלת" של המילה "אחד"! (קובץ בית אהרן וישראל קי"א עמ' קל"ז). ועיי"ש עוד בקובץ הנ"ל בדברי הרב לויפר שליט"א.

דף יח/ב לועג לרש

ההבדל בין מצוות עשה למצוות לא תעשה

תרי"ג המצוות כוללים מצוות עשה ומצוות לא תעשה. אנו נוטים להניח, כי מצוות עשה הן אלו אשר בהן ציוונו הקב"ה לקיים את רצונו בעשיה, בפעולה, ומצוות לא תעשה הן אלו אשר בהן ציוונו בורא העולם להמנע מפעולה או מעשייה מסויימת. אולם, המהר"ל הציב יסוד עמוק וחשוב להבנת ההבדל בין מצוות עשה למצוות לא תעשה.

קיום רצון ה' וקניין רוחני לנפש: את יסודו זה המהר"ל חוזר ושונה ברבים מספריו (יגור אריה" פרשת ויגש ד"ה "זו דינה", "דרך חיים" על אבות פ"ב משנה א', "חידושי אגדות" קידושין לט/ב וחולין צא/א, ו"בתפארת ישראל" פ"כ), והוא קובע, כי מצוות עשה עניינן עבודת ה', והן ניתנו לאדם ככלים שעל ידם הוא יכול להשתלם ולהתעלות בדרגתו. ואילו מהותן של מצוות לא תעשה הוא קיום רצון הקב"ה שהזהיר על האיסור, אך אין בהן משום קניין רוחני בנפש. כדי לחדד את ההבדל בין מצוות עשה למצוות לא תעשה, ממשיך המהר"ל ומבאר, כי יש שני סוגים של שכר וגמול, האחד הוא על המעשה הטוב שעשה האדם, והשני הוא על הקושי ועל המאמץ שהיהודי הקדיש לקיום ציווי ה'. במצוות עשה, היהודי זוכה לשני סוגי השכר, הן על עצם המעשה הטוב שעשה והן על התאמצותו לקיום המצווה. לעומת זאת, בעת קיום מצוות לא תעשה, אין שכר אלא על ההתאמצות לקיום רצון הבורא, אך הפעולה עצמה, פעולת ההימנעות מעבירה, אינה "מעשה טוב" בפני עצמו ואינה מכילה תוכן רוחני נועי" ב"שערי תשובה" לרבינו יונה ש"ג אות ט').

מה הוא ההבדל בין מצוות ציצית לבין איסור שעטנז? את ההבחנה הזו מבסס המהר"ל מהלכה שלמדנו בסוגייתנו. מקובלנו, כי אין לעשות בקרבת המת מעשים המבליטים את חוסר יכולתו לקיים מצוות, משום "לועג לרש", ולפיכך, אין עוטים את המת בבגד ארבע כנפות נטול ציצית. למרבה הפלא, במסכת עבודה זרה (סה/ב) חכמים התירו לקבור מת בתכריכים שיש בהם שעטנז! מהו, איפוא, ההבדל בין ציצית לשעטנז? על קושיה זו עומדים בעלי התוספות (שם ד"ה "אבל"). לפי דרכו, ממשיך המהר"ל ומבאר, כי דווקא אי קיומה של מצוות עשה כציצית, אשר לה תוכן חיובי בפני עצמה, מהווה זלזול במת, שאינו יכול להתעלות יותר. לעומת זאת, אי קיומה של מצוות לא תעשה, אינה נחשבת כזלזול במת, משום שמצווה זו אין בה תוכן חיובי בפני עצמה ואין היא מעלה את דרגתו של היהודי, ולפיכך, המת כלל אינו מתבזה בעטיפתו בבגד שעטנז.

מדוע נשים אינן מחמירות על עצמן במצוות לא תעשה? על פי יסודו זה המהר"ל מוסיף לבאר, מדוע נשים הפטורות ממצוות לא תעשה מסויימות, כגון, "לא תקיפו פאת ראשכם", אינן מחמירות על עצמן באיסורים אלו, לעומת מצוות עשה שהזמן גרמא שגם בהן אינן מצוות, ובכל זאת הן מקיימות אותן. שכן, כאשר הן מקיימות מצוות עשה שהן פטורות ממנה, אזי, הן רוכשות לעצמן קניין רוחני בשל מעלת המצווה. אך, כאמור, מצוות לא תעשה, אין בה תוכן רוחני בפני עצמה, וכל חיובה אינו אלא למי שנצטווה בה בלבד (ראה "כלי חמדה" פרשת ויגש).

עצמו...

דף ט/א הקורא את שמע ולא השמיע לאוזניו... לא יצא

תוכחה כיצד

נאמר בסוגייתנו, כי הקורא את שמע ולא השמיע לאוזניו... לא יצא. כך נמסר בשם רבי ישראל מרוזין זי"ע"א: **אדם** המטיף לאחרים - שמע ישראל, אולם אין זה אלא מן השפה ולחוץ; שהוא גופו אינו נוטל קורה מבין עיניו - לא יצא, לא יצא ידי מצוות תוכחה... ("מעינה של משנה").

דף ט/א קרא ולא דקדק באותיותיה רבי יוסי אומר יצא

דקדק ולא קרא...

מסופר כי ה"חפץ חיים" זצ"ל נשאל על ידי משכילים, מדוע אין מקפידים בתלמודי התורה בלימוד דקדוק, שעל ידו מתקיימת קריאת שמע בהידור רב יותר. **הקורא** ולא דקדק, השיב להם, יוצא ידי חובה בדיעבד. ואולם אילו יעסקו בדקדוק כמותכם, חוששני שיהיו בבחינת "דקדק ולא קרא" שאינו יוצא כלל...

דף ט/ב כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה מצננים לו גיהנום

בהקפאה עמוקה

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

החל מתחילת לימוד מסכת ברכות בסדר הדף היומי ניתן להשיג קונטרס

"בקיצור"

במשרדי מאורות הדף היומי

בטל: 03-6164725

כמו"כ ניתן להרשם כמנוי קבוע בטל. הנ"ל

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

יצא לאור הספר

"ראש יוסף"

עמ"ס ברכות - מבעל הפרי מגדים

במהדורה מאירת עינים

בתוספת מראי מקומות והערות

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

ואצל משפ' שפירא בטל. 02-5388356

הופיע! תקליטור

"מאורות הש"ס"

על מסכת ברכות

דף ב' - ל'

לצפיה + MP3

Les Cd Rom en langue
française sont disponibles

au : 03-6168939